

ZGODBE O STVAREH

IZ ZGODOVINSKE ANTROPOLOGIJE VSAKDANA

Puder

Najstarejše predstave o ženskah in moških z vso opremo razvite patriarhalne družbe, denimo egiptovske ali kretske (minojske), razlikujejo kožo žensk in moških; žensko včasih prepoznamo samo po tem, da ima veliko svetlejšo kožo.

Spreminjanje barve kože, vsaj na obrazu, je tehnika z dolgo zgodovino. Smisel tega početja je bil sprva verjetno obredne narave, hkrati pa je šlo za zaščito pred naravnimi elementi, za maskiranje za lov ali za skrivanje. Kot osnovo, ki se vse do naših dni ni bistveno spremenila, so uporabljali prah, najden v naravi, ali barve, dobljene iz posušenih in zdrobljenih rastlin. Najstarejše predstave o ženskah in moških z vso opremo razvite patriarhalne družbe, denimo egiptovske ali kretske (minojske), seveda razlikujejo kožo žensk in moških; žensko včasih prepoznamo samo po tem, da ima veliko svetlejšo kožo. Nedvomno gre za patriarhalno znamenje: ker so ženske v glavnem v hiši, niso izpostavljene sončni svetlobi. Če pa sodimo po izraziti šminki, značilni za egiptovske in kretske gospe izpred 30 do 40 stoletij, pa takšna bela koža in tako umetniško roznati obrazi niso bili le posledica zaščite pred sončno svetlobo.

Razlaga, češ da so ženske in moški v starem Egiptu imeli okrog oči "težko" šminke, da bi se zaščitili pred soncem, je videti prepričljiva in podobno velja nasploh za zaščito obraza. Seveda pa ne moremo ugotoviti, kdaj se je ta "potreba" uvrstila v socialno-kulturne modele in seksualne kodifikacije. V grški književnosti antične dobe naletimo na dve nasprotujoči si tendenci - eno so pohvalje lepoti brez vpletanja v metode, ki so do nje pripeljale, drugo pa je pripomba o "prevari", ki se nanaša na starejše ženske: ženin se je lahko hudo zmotil pri izbiri, če se je znala njegova bodoča nevesta prikazati v boljši luči. Te podatke je treba obravnavati zelo previdno, saj je obdobje možitve pri ženskah nastopilo zelo zgodaj, medtem ko je ves patriarhalni sistem zasnovan na preprostemu nadzoru ženske spolnosti in plodnosti. Starejša nevesta ni pomenila samo nevarnosti, da je neplodna, marveč tudi, da se bo upirala avtoriteti soproga. Obe stališči najdemo v Ovidijevem spisu o kozmetiki, v katerem je tudi veliko koristnih nasvetov. Lepota in grozeča starost še danes določata meje za šminke in torej tudi puder, s tem da je vsa industrija usmerjena predvsem k zdravju. V rimskem času so na veliko uporabljali puder na osnovi svinca, ki je nedvomno povzročal zastupitve. Ta

nevarnost je ženskam grozila vse do 19. stoletja, ko so začeli proizvajati puder na osnovi cinkovega oksida. Tudi druge velike kulture, predvsem v Aziji, so poznale puder, in to za oba spola. Puder iz riža in iz biserne školjke, včasih tudi iz biserov samih, so uporabljale tako ženske kot moški, še posebno igralci.

Poznoantični avtorji pa tudi arabski izvedenci za medicino so celotno področje kozmetike pogosto uvrščali v medicino, kamor nedvomno sodi zaradi kožnih bolezni. Toda puder in beljenje obraza imata bogato obredno preteklost, ki se je ohranila tudi v današnjih kulturah. Beljenje obraza z moko je osnovna zaščita pred občutljivimi dihovimi mrtvih, posluževali pa so se ga tudi v številnih karnevalskih praksah, denimo med dionizijskimi obredi, ki so obstajali pred antično komedijo. Obred so izvajali zgodaj spomladi, ko iz zemlje poganjajo cvetovi - duše pokojnikov. Živi so se morali maskirati (belilo), najbolje tako, da so jim bili podobni, in spremeniti svoje obnašanje (pijančevanje, obscenost, igranje norosti), da jih mrtvi ne bi prepoznali. Preden junak opere Glumači (skladatelj Ruggiera Leoncavalla) izvede zločin iz maščevanja, si premaže obraz z belim pudrom, medtem ko poje arijo Smej se, klovn. Konfeti, ki jih mečemo v času karnevala, so spomin na kolačke in samo moko, ki so jih metali prej, če pa se boste v času pusta (Mardi Gras) znašli v Parizu, tvegajte, da vas kdo polije z mešanico moke, vode in jajc. Ti zelo stari obredi so se ohranili predvsem zaradi velikega pomena komuniciranja z mrtvimi; to ima danes sicer povsem drugačne oblike, vendar je potreba po zaščiti še vedno prisotna.

Srednjeveške tehnike pudranja nam niso povsem jasne, čeprav so v Evropi nedvomno zelo dobro poznali antično in v latinščino prevedeno arabsko strokovno literaturo o kozmetiki. Ličenje bizantinskih žensk višjih razredov je zabeleženo in v veliki meri ustreza veliko zgodnejšim, Ovidijevim opisom. Prva velika zlata doba pudra v evropski kulturni zgodovini je nastopila šele po 15. stoletju. Lik angleške kraljice Elizabete I. s pobarvanimi lasmi, visokim čelom, rdečimi ustnicami in močno napudranim, belim obrazom nam daje dokaj dobro sliko o običajih višjih razredov in

modi ličenja. V renesančni Italiji so pudranje, rdečilo na ustnicah in pobarvani lasje nakazovali poseben ženski poklic, vendar je bilo ličenje zelo priljubljeno tudi med "spodobnimi" ženskami. Od tega obdobja naprej so za puder začeli uporabljati arzen, zato je pri izvorni uporabi takega ličila zaslovela neka gospa Toffana, ki je damam z zakonskimi težavami v 17. stoletju predlagala dobro koncentriran puder, namenjen moževim poljubom, poimenovala pa ga je Aqua Toffana. Seveda je soproga neposredno od proizvajalke dobila nasvet, naj pudra niti slučajno ne zaužije... Legenda pravi, da je Toffana tako posredno pobila skoraj šeststo možev in ustvarila prav toliko srečnih vdov; obsodili so jo na smrt.

Uporaba pudrov v modernem času opozarja na še en pomen, ki je zagotovo tudi prej določal prah v kozmetiki: razkazovanje bogastva in družbenega položaja. Temu se pridružuje tudi potreba po dokazovanju življenjske moči, posebno po strašnih epidemijah kuge v Evropi. Že od 16. stoletja se začenja moda pudranja las ozioroma lasulj. Uporabo pudra moramo v tem času povezati tudi s pojmovanjem higijene: puder je bil razmeroma dobro sredstvo proti ušem v laseh in bolham po telesu, hkrati pa je uspešno prikrival telesne vonjave. Današnja uporaba talka proti znojenju je zelo blizu temu konceptu. Napudrani lasje in lasulje so zaznamovali 18. stoletje in močno ličenje, ki je bilo dotlej povezano z gledališkim maskiranjem, je postalo zaščitni znak francoske plemiške kulture; od tod tudi priljubljeno prepričanje v drugih evropskih krajih, da Francozinje niso "po naravi" lepe in da potrebujejo pomoč kozmetike. Po francoski revoluciji se je ideološki koncept radikalno spremenil, z njim pa tudi telet: napudrani lasje so postali politično nevaren znak premaganega nasprotnika, "naravno" pa je postalo modni imperativ. Celo 19. stoletje je zaznamovano s tem modnim predpisom, vendar se je za puder izteklo najbolje, saj končno ni bil več nevaren za zdravje. Belilo z živim srebrom so kljub temu uporabljali še naprej, predvsem v islamskih kulturah. Medtem ko je mogoče ku'ran po eni strani razlagati kot spodbudo za negovanje lepote, pa so ga po drugi strani skrajneži, denimo talibani, uporabljali ravno za re-

Stran / Page: 44

Doseg / Reach: 151.600

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 628 cm²

2 / 2

presijo nad naličenimi ženskami.

Pravo revolucijo je povzročilo odkritje, da je ženska kozmetika vir solidnega zaslužka, predvsem v interesu zdravja. Medtem ko so po eni strani ženskam po vsem svetu na začetku 20. stoletja predlagali idealen, filmsko povsem bel obraz z izrazito črnim ličilom okrog oči (zelo podobno karnevalskim slikam in strahu pred smrtjo - filmski vamp), so ženske nižjih razredov dobile dostop do kozmetike. Na začetku tega stoletja je Helena Rubinstein začela proizvajati kreme, čistilna mleka in puder, dostopen večini žensk, podjetje Pond's je začelo izdelovati kreme za različne vrste kože, medtem ko so najbolj cenjene parfumske delavnice, kot je na primer Guerlain, ki je oskrboval francoski dvor, začele prodajati svoje proizvode v komaj odprti, novi izmišljotini za male potrošnike: blagovnicah. Podjetje L'Oreal, katerega reklame danes že kar težko prenašamo, je z barvami za lase dejansko začelo nastopati na trgu že kmalu po prvi svetovni vojni. Obdobje med obema vojnama je, kar zadeva kozmetiko in modo, določal Hollywood. Po belem obrazu nemega filma je filmska industrija proizvedla ženske like, ki so se ukvarjali s športom, bili mobilni, nosili hlače, nova zvezda je morala imeti tudi novo, od sonca obarvano polt, zato proizvajalec Max Factor ni ponudil samo novih barv pudra, marveč tudi novo strukturo - puder, pomešan s kremo. Tekmovanje velikih francoskih in ameriških podjetij se je nadaljevalo in še traja. Puder - obraz, ki se ne "sveti" - je ostal osnova vsakega ličenja in znak ženske intimnosti, tudi s smrtjo, da ne pozabimo na obredno preteklost njegove uporabe. Ko dama odide v določen prostor v restavraciji, bo še danes rekla, da si gre "napudrat nos". In pudrnica, mali predmet, ki združuje obred preverjanja obraza/mladosti v ogledalcu in obred pokrivanja s prahom, je še danes izključni del ženske opreme in ženstvenosti.

Svetlana Slapšak

Plakat za puder iz leta 1919